

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

אחרון של פסח, ה'תשל"ז

חלק א – יוצא לאור לימים אחרונים דחג הפסח, ה'תשפ"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ת וכז' ר' שלום דובער ע"ה

בן הרה"ח הרה"ת וכז' ר' יהושע הי"ד

נפטר כ"ה ניסן ה'תשכ"ח

אמנו מרת פרידא בת הרה"ח ר' אלתר אליעזר ע"ה

נפטרה ט' תמוז ה'תש"ס

ליין

בתם, אחותינו מרת רבקה ע"ה בת הרה"ת ר' שלום דובער ז"ל וואלבערג

נפטרה ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס ע"י בנם וכלתם

הרה"ת ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ליין

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ימים אחרונים דחג הפסח הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק ראשון מהתוועדות אחרון של פסח ה'תשל"ז — הנחה בלתי מוגה (המשך ההתוועדות י"ל אי"ה לש"פ שמיני, מבה"ח אייר הבעל"ט).

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

י"ג ניסן, ה'תשפ"ה

שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2025 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

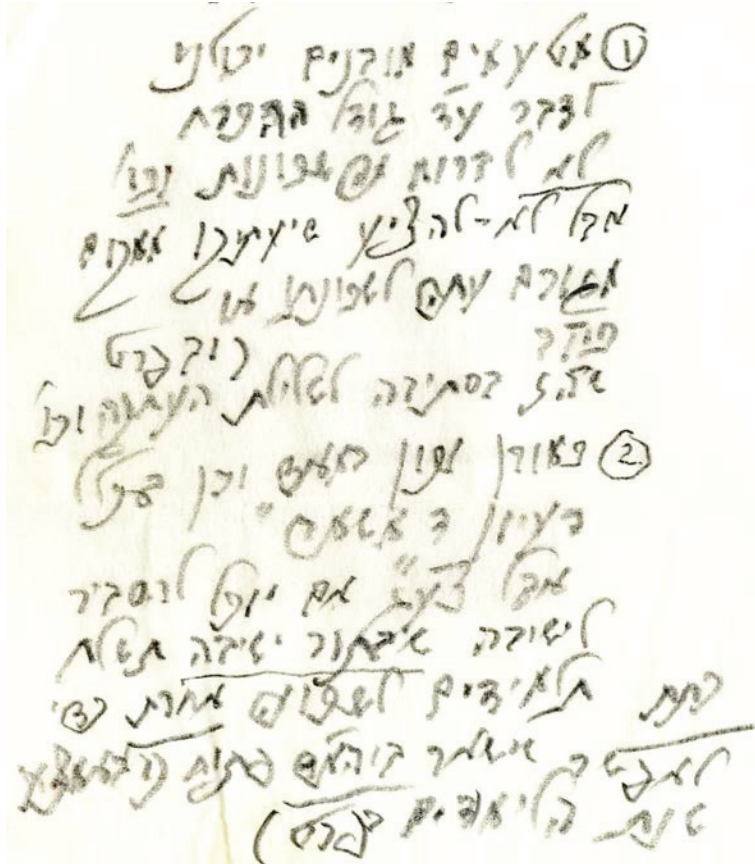
Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5785 • 2025

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחי

שיכתוב לי יותר פרטים ממצבו [של הני"ל] בנוגע לתורה ומצות, ובודאי מנצל השפעתו עליו – לסייע לו בזה כפי הניתן, ואינו צריך להתבייש ולא לירא שיחשיב אותו כבטלן וכיוצא בזה. בנוגע אליו וזוגתו שיחיו אינו מזכיר כלום במכתבו, ותקותי שזהו סימן טוב אשר שניהם מרגישים בטוב.

בטח למותר לעוררו עוד הפעם שישמור על אמירת תהלים כל יום, וגם להשתתף בשיעורים הנלמדים ברבים, אשר כלים הם להמשיך ולקבל ברכות השי"ת כאו"י בהמצטרך לו. בברכה.

ב

[גי אדר, ה'תשי"מ]

- (1) מטעמים מובנים יכולני לדבר ע"ד גודל ההכרח לא לברוח מהשכונות וכו' אבל לא – להציע שיעתיקו ממקום מגורם עתה לשכונתו או כיו"ב (ובפרט שה"ז בסתירה לשלילת העתקה וכו'[[.
- (2) כמובן נכון במאד וכן בכלל רעיון ד"משמר" אבל צע"ג אם יוכל להסביר לשיבה **שבתור ישיבה** תשלח **כתת** תלמידים לשכונה **אחרת** כדי לאפשר שישאר **ביהמ"ד** פתוח (ובאמצע שנת הלימודים בפרט).

ב

מצילום כתי"ק, על גליון מכתבו (באנגלית) של מו"ה דוד דוב האַלְלַאנדער (רב קהלת Hebrew Alliance of Brighton – ברייטאָן ביטש) בתאריך זה – בו מבקש חו"ד ועצת רבינו בענין: (1) התיישבות משפחות בשכונתו, כאשר לדעתו ישנם מאפיינים ייחודיים לשכונתו – מחירי בית נמוכים מאד, תחבורה נוחה, קירבה לשכונות יהודיות וכו' וכו' – המתאימים להיווצרות קהילה עבור זרם של משפחות צעירות שיבואו להתיישב שם, ולו רק – כותב הוא – היו 20 משפחות מנצלים מחירים מוזלים אלו... (ומציין בקשר לזה כי, לדעתו, רק תנועה כמו ליובאוויטש יכולה להצליח במאמץ כזה); (2) עלה בדעתו "שכל בית כנסת צ"ל פתוח ללימוד התורה – לפחות לילה אחד בשבוע, מאחרי מעריב ועד חצות, ואולי אפילו מעבר לכך", אלא שכדי לייסד הדבר – צריך הוא ל"גרעין" של בחורי ישיבה שיוכלו לבוא לבית הכנסת שלו ולעשות שם "משמר" (בליל ששי), ואז יוכל להזמין אנשים נוספים להצטרף וכו'. – לענין הראשון, כתב רבינו (כפנים (1)); ובענין השני – הקיף רבינו מ"ש "שכל בית כנסת צ"ל פתוח ללימוד התורה – לפחות לילה אחד בשבוע כו", וכתב (כפנים (2)). – אגרות נוספות אליו – אג"ק חל"ג אגרת יב'תעו, ובהנסמן בהערות שם.

גודל ההכרח לא לברוח מהשכונות וכו': ראה בארוכה שיחת אחש"פ תשכ"ט (תו"מ התוועדיות חנ"ו – תשכ"ט ח"ג – ע' 132 ואילך; אג"ק חכ"ו אגרת ט'תרעח). ועוד. כמובן נכון במאד: ראה גם אג"ק חל"ג אגרת יב'תמא, ובהנסמן בהערות שם. רעיון ד"משמר": ראה (בקשר לליל ששי) – לקו"ד ח"ד תשכח, ב [ע' א'תו ואילך] (סה"ש תרצ"א ע' 208). תו"מ רשימת היומן ע' שעט. התוועדיות ח"ט (תשי"ג ח"ג) ע' 66. חל"ז (תשכ"ג ח"ג) ריש ע' 164. חנ"א (תשכ"ח ח"א) ע' 383. לקוטי לוי"צ אג"ק ס"ע תמג. ובכ"מ.

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשל"ז.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. ידוע פתגם רבינו הזקן! שצריכים לחיות עם הזמן – עם פרשת השבוע שקוראים ולומדים באותו זמן, ועד"ז בנוגע לקריאת התורה בימים טובים,

– שהרי אין סברא לחלק בין הקריאה בתורה בפרשת השבוע לקריאה בתורה בימים טובים שאינה בפרשת השבוע, אלא בענינו של יום, כיון שבשניהם ישנו ענין התורה שהיא מלשון הוראה², והוראה נצחית כיון שהתורה היא נצחית³ –

כולל גם ההפטרה, שענינה – כשמה – סיום וחותם הקריאה בתורה, ובפרט שכל ענין ההפטרה התחיל מזה שהוצרכו להחליף בה את הקריאה בתורה⁴.

ובנוגע להתוועדות זו – באחרון של פסח בסעודת משיח, שכשמה כן היא, שקשורה עם ענינו של משיח – הרי אין זה ענין הקשור עם ימי השבוע ופרשת השבוע, אלא עם ענין היו"ט דאחרון של פסח, שקשור במיוחד עם הגאולה העתידה, כמודגש בהפטרות היום שבה מדובר בארוכה אודות ביאת המשיח,

– החל ממ"ש⁵ "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה", וממשיך לבאר כו"כ פרטים בנוגע למעמד ומצב העולם בימות המשיח, עד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"; כולל גם ענין שקשור עם קריעת ים סוף שהיתה בשביעי של פסח: "והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר גו' והכהו לשבעה נחלים גו' והיתה מסילה לשאר עמו גו' כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים" (אלא שקרי"ס היתה לי"ב גזרים⁶, ואילו בקיעת הנהר לעתיד לבוא תהי' "לשבעה נחלים", כמבואר בדרושים⁷ טעם הדבר) –

- (1) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ערך הפטרה בתחלתו. וש"נ. ב"היום יום" ב חשוך). (5) ישעי' יא, א.
 (2) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ (6) שם, ט.
 (7) שם, טו ואילך. בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
 (8) תניא רפי"ז. ראה מכילתא בשלח יד, טז. פרדר"א
 (4) ראה אנציק' תלמודית (כרך י בתחלתו) פמ"ב (וברד"ל שם). ועוד.

ומזה מובן שההוראה "לחיות עם הזמן" באחרון של פסח היא — בנוגע לענין הגאולה העתידה שבהפטרות היום, ששייכת לכל אחד מישראל, אם באופן שאומר בעצמו את ההפטרות בברכה לפני ולאחרי או באופן ששומע ממשיהו אחר ועונה אמן (וגם אם מתפלל ביחידות אומר את ההפטרות לעצמו).

ב. ויש לבאר משמעות הדברים שצריך לחיות עם ענין הגאולה העתידה — דלכאורה אין הכוונה רק לענין ד"אחכה לו בכל יום שיבוא"¹⁰, שהרי ענין זה הוא לא רק באחרון של פסח, אלא בכל יום; וא"כ, מהו הענין המיוחד שבו ניכר שחיים עם הגאולה העתידה (דכיון שצריך "לחיות" עם הגאולה העתידה, הרי זה צריך להיות באופן הניכר בגלוי)? ויובן ממה שמצינו בנוגע לכללות ענין זכירת יצי"מ בחג הפסח:

אע"פ שיש חיוב לזכור יצי"מ בכל יום, ופעמיים בכל יום, ביום ובלילה (כמ"ש גם בהגדה¹¹), ובבוא שבת או יו"ט אומרים גם בקידוש "זכר ליציאת מצרים", שזוהי הוספה על הזכירה הרגילה שבכל יום, מ"מ, עיקר ענין זכירת יצי"מ הוא בחג הפסח דוקא, יותר משאר הרגלים, ועאכו"כ יותר משבת¹².

— דיוק הלשון "יותר משאר הרגלים, ועאכו"כ יותר משבת", הוא לפי שהימים טובים שייכים לפסח יותר מאשר שבת, כי, ענין השבת התחיל כבר לפני יצי"מ¹³, ואילו הימים טובים נתחדשו רק לאחר יצי"מ, ועד שחג הפסח נקרא "ראש לרגלים"¹⁴.

וכמובן גם בפשטות השייכות של שאר הרגלים לפסח: חג השבועות — כמ"ש¹⁵ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שהענין של יצי"מ הי' בזכות ובשביל הענין של מ"ת (ענינו של חג השבועות); ובנוגע לחג הסוכות — מקרא מלא דיבר הכתוב¹⁶ "בסוכות הושבתי את בני ישראל (לא בהיותם במדבר וכיו"ב, אלא) בהוציא אותם מארץ מצרים". —

וכפי שרואים בנוסח התפלה (שבה צריך להזהר ביותר לומר רק

(9) ראה ד"ה הנה ישכיל עבדי דאחש"פ תשי"ז פ"ב ואילך (תו"מ ח"ט ע' 273 ומנהגים ע' טו. וש"נ.
ואילך). וש"נ.
(10) נוסח "אני מאמין" (עיקר הי"ב מי"ג וש"נ.
(11) ראה ר"ה ד, א.
(12) ראה ר"ה ג, יב ובפרש"י.
(13) ראה שמו"ר פ"א, כח. פ"ה, יח.
(14) ראה ר"ה ד, א.
(15) שמות ג, יב ובפרש"י.
(16) אמור כג, מג.

הוספה

א

ב"ה, אדר"ח אייר תשי"ב
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מוה"ר שמואל שי

שלום וברכה!

איך האָב ערהאַלטען אייער בריף פון ערב פסח, אין וועלכען איר שרייבט וועגען . . . שי' אַז ער האָט געדאַרפט אַריינגיין חול המועד פסח אין האָספיטאַל, איך האָף אַז איר האָט שוין געהאַט אַ גוטע ידיעה פון עס, און וועט מיר מודיע זיין וועגען דעם. און וויל אייך אויך בעטען שרייבען מיר מער פרטים וועגען זיין מצב בנוגע צו תורה ומצות, און זיכער ניצט איר אויס אייער השפעה אויף עס צו העלפען עס אין דעם ווי עס לאָזט זיך, און איר דאַרפט זיך ניט שעמען און ניט מורא האָבען אַז ער וועט אייך האַלטען פאַר אַ בטלן וכיוצא בזה.

וועגען זיך און אייער פרוי שיחיו דערמאָנט איר גאַרניט אין אייער בריף, האָף איך אַז דאָס איז אַ גוטער סימן אַז איר ביידע פילט זיך גוט.

זיכער איז איבעריג צו מעורר זיין אייך נאָך אַמאָל, אַז איר זאָלט אַפּהיטען צו זאָגען תהלים אַלע טאָג, און אויך איינטייל נעמען אין די שיעורים וואָס מען לערנט ברבים, וואָס דאָס זיינען כלים אויף צו ממשיך זיין און מקבל זיין די ברכות השי"ת יעדערן אין וואָס ער באַדאַרף.

בברכה

מ. שניאורסאהן

[תרגום חפשי]

קבלתי מכתבו מערב פסח, בו כתב אודות . . . שי' שאמור הי' להתאשפז — חול המועד פסח — בבית־הרפואה,

תקוותי שכבר הגיע אליו ידיעה טובה מהני"ל, ויודיעני מזה. ורצוני גם לבקש ממנו

א

מצילום האגרת.

מוה"ר שמואל: לובאַשיצקי. אגרות נוספות אליו — אג"ק ח"כ אגרת ז'תנו, ובהנסמן בהערות שם.

אלא מי שעוסק בתלמוד תורה¹¹⁴, שזהו תוכן הענין ד'זמן חרותנו'; ואח"כ צריך לצאת מהגבלת שכלו ולדלג שלא בערך לדרגת שכל הרב¹¹⁵, שזהו ענינו של חג הפסח — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ז ע' 71 ואילך.

יד. ובהמשך להמדובר אודות השמות "חג המצות" ו"חג הפסח" — הרי ידוע פתגם הרה"צ ר' לוי"צ מברדיטשוב¹¹⁶ שהשי"ת קוראו "חג המצות", לספר שבחן של בני"י שלא התמהמהו ולא אמרו היאך נצא למדבר, כמ"ש⁴⁸ "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ואילו אנו קוראים אותו "חג הפסח", לספר שבחו של הקב"ה "אשר פסח וגו'¹¹⁷, שדילג על הקץ ועל מעשיהם כו'¹¹⁸ והוציאם ממצרים.

ויה"ר ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²³ — ידלג הקב"ה על המעשים שמעכבים את הגאולה עכ"פ לרגעים אחדים, שתהי' באופן ד"אחישה", בעגלא דידן, למטה מעשרה טפחים, ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות (דוקא) לארצנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

114) והיינו, שאע"פ שהתורה עצמה קוראת כללות הענין דמ"ת בשם "עבודה", "תעבדון את האלקים על ההר הזה", מ"מ, כיון שטבע בריאתו של איש ישראל הוא "לשמש את קוני" (משנה וברייתא — קידושין בסופה), הרי זוהי מציאותו וחיותו כו', כך, ש"עבודה" זו היא כמו אצל "אכלושי דמחזוא, דאי לא עבדי חלשי" (ב"מ עז, א), ולכן, עבודת זו היא החירות האמיתית, וכמו "עבד מלך (לא רק "כמלך", אלא) מלך" (כפי שצויין במכתב — דר"ח ניסן (אג"ק שם ע' קסז)), שאמיתית ענין המלך (ונשיא) — ש"אין על גביו אלא ה' אלקיו" (הוריות יא, ריש ע"ב, וש"ג), כך, שאפשר לומר על זה: "לא עבדות אני נותן לכם, אלא שררה אני נותן לכם" (ע"פ שם יו"ד, סע"א ואילך).

115) ובלשון החסידות (ראה תו"מ חפ"ג ע' 290. וש"ג) — שמעלת שכל הרב על שכל התלמיד היא באין ערוך לגמרי, שלכן צריך הרבה לצמצם את שכלו בכמה צמצומים כדי שיוכל להשפיע לתלמיד, וגם לאח"ז צ"ל

116) קדושת לוי עה"פ בא יב, כז. וראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ז ס"ו (תו"מ חמ"ט ע' 352 ואילך).

117) בא שם.

118) ראה שהש"ר פ"ב, ח (א).

דבר אמיתי) — שדוקא חג הפסח נקרא "זמן חרותנו", לפי שבו מודגש עיקר הענין של יצי"מ; וממנו נמשך הענין של יצי"מ על כל השנה.

ועד"ז בנוגע לימי הפסח עצמם — שאע"פ שכללות ענינם הוא יצי"מ, מ"מ יש חילוק ביניהם, כמבואר בשיחות רבותינו נשיאינו¹ שהימים הראשונים של פסח קשורים עם יצי"מ, ואילו הימים האחרונים של פסח קשורים עם הגאולה העתידה.

— הן אמת שהימים הראשונים קשורים גם עם הגאולה העתידה, כפי שאומרים בסיום ברכת אשר גאלנו (בסיום סימן "מגיד"): "ונודה לך שיר חדש וכו'", וכן הימים האחרונים קשורים גם עם הענין של יצי"מ, להיותם סיום וחותם חג הפסח שענינו יצי"מ; אבל אעפ"כ יש חילוק ביניהם, שהימים הראשונים עיקר ענינם הוא הענין של יצי"מ, והימים האחרונים עיקר ענינם הוא ענינה של הגאולה העתידה.

ובימים האחרונים גופא — קשור אחרון של פסח עם הגאולה העתידה יותר מאשר שביעי של פסח, כי, בשביעי של פסח קורין "ויהי בשלח פרעה את העם וגו'¹⁸, שבה מסופר בארוכה אודות יצי"מ, ואילו באחרון של פסח אין בקריה"ת הדגשה מיוחדת על הענין של יצי"מ, ובהפסטה מדובר בארוכה אודות הגאולה העתידה (כנ"ל).

וזוהו א' הטעמים שדוקא באחרון של פסח קבעו סעודת משיח¹⁹ — מצד שייכותו לגאולה העתידה יותר משביעי של פסח.

וכל זה — נוסף לכך שאחרון של פסח (שהוא סיום וחותם חג הפסח, ו"הכל הולך אחר החיתום"²⁰) כולל את כל עניני הפסח, שבכללם היא גם הגאולה העתידה, שהרי אילו זכו היתה הגאולה ממצרים גאולה שאין אחרי' גלות²¹, אלא כיון שלא זכו, צריך להמתין עד שתהי' השלימות דיצי"מ בגאולה העתידה לבוא ע"י "גואל ראשון הוא גואל אחרון"²², עלי' אומר הנביא²³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ג. וביאור החילוק בין יצי"מ לגאולה העתידה (כפי שנתבאר גם במאמר שלפנ"ז²⁴):

17) ראה שיחות ליל אחש"פ ה'ש"ת ס"ג	21) ראה לקו"ש ח"כ ע' 230. וש"ג.
18) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 72; ליל ויום אחש"פ תש"ד בתחלתם (סה"ש תש"ד ע' 195; ע' 109).	22) ראה שמור"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער הפסוקים ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
19) ר"פ בשלח.	23) מיכה ז, טו.
20) ראה גם תו"מ חע"ו ע' 96. וש"ג.	24) ד"ה וככה תאכלו אותו די"א ניסן (לעיל ע' ... ואילך).
21) ברכות יב, א.	

בנוגע ליצי"מ — מבואר בכ"מ²⁵ שגם לאח"ז נשארה אימת מצרים על בני"י, עד קריעת ים סוף. וגם לאח"ז — היו בני"י במעמד ומצב שהלכו ב"מדבר העמים"²⁶, ששם הי' "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"²⁷. ועד"ז ברוחניות הענינים — שהסיבה לכך שיצי"מ היתה בחפזון²⁸, "כי ברח העם"²⁹, היא, "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו כו"³⁰, כך שהיו צריכים לברוח ממנו, וענין זה נמשך עד מ"ת, שאז "פסקה זוהמתן"³¹. ועד שאפילו לאחרי מ"ת הי' המשך בלתי רצוי כו'.

משא"כ בגאולה העתידה, שתהי' באופן של גאולה שאין אחרי' גלות³² — לא תהי' מציאות של רע בעולם, כמ"ש³³ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

— ענין הבחירה (רשות לכל אדם נתונה כו'³⁴) יהי' גם אז, אבל כיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", כך שלא יהי' שייך הענין ד"יצרו אנסו"³⁵, באופן ש"נכנס בו רוח שטות"³⁶, אזי יהי' ענין הבחירה בקדושה גופא, ע"ד שהי' ענין הבחירה בשעת מ"ת כש"פסקה זוהמתן", אלא שיהי' זה באופן של יתרון לגבי זמן מ"ת, שאז נשאר בעולם עכ"פ מציאות של רע, ואילו לעתיד לבוא גם בעולם לא תשאר מציאות של רע.

ד. ביאור שייכות המעמד ומצב דגאולה העתידה (שאינן מציאות של רע) לאחרון של פסח, כפי שמתבטא בהידור לאכול מצה שרוי, מבלי לחשוש לחמץ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס³⁷ בלקו"ש חכ"ב ע' 30 ואילך.

ה. וזוהי ההוראה שבאחרון של פסח צריך "לחיות עם הזמן", עם הענין של הגאולה העתידה — שאע"פ שסדר העבודה בדרך כלל הוא באופן שתחילה צ"ל "סור מרע" ואח"כ באים ל"עשה טוב"³⁸, הנה באחרון של פסח נמצאים במעמד ומצב שאינן מציאות של רע, בדוגמת המעמד ומצב שיהי' בגאולה העתידה.

וזהו גם המענה על טענה שיהודי יכול לטעון: מדוע עומד במעמד

(25) ראה שיחת אחש"פ תשל"ד ס"א (תו"מ שם ע' 49). וש"נ.	(32) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.
(26) לשון הכתוב — יחזקאל כ, לה.	(33) זכרי' יג, ב.
(27) עקב ח, טו.	(34) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.
(28) פ' ראה טז, ג.	(35) ראה שם הל' גירושין ספ"ב.
(29) בשלח יד, ה.	(36) סוטה ג, א.
(30) תניא ספ"א.	(37) בשילוב שיחת אחש"פ תשכ"ז.
(31) שבת קמו, רע"א. וש"נ.	(38) תהלים לד, טו. לו, כו.

יג. בהמשך להמדובר לעיל אודות ההוראות בנוגע לענין החינוך שלמדים משביעי של פסח ואחרון של פסח (שהם ימים וענינים פרטיים בחג הפסח גופא, שכללות ענינו הוא לידת והתחלת החינוך של עם ישראל), יש להוסיף ולבאר גם ההוראות בנוגע לענין החינוך שלמדים מהשמות של היו"ט (כמו ההוראות שלמדים מפרטי הענינים דפסח מצה ומרור¹⁰⁸), שיש בהם ג' פרטים (וליתר דיוק: כללים), וסדרם: "חג המצות", "זמן חרותנו", ו"חג הפסח".

המשך השיחה — שבענין החינוך צ"ל לכל לראש ענין הביטול, "זרוק מרה בתלמידים"¹⁰⁹, שהתלמיד יהי' בבחי' "כלי ריקן (שאינו הוא) מחזיק"¹¹⁰, שזהו ענינו של "חג המצות", שהו"ע הביטול, העדר ההגבהה וההתנשאות; ואח"כ צ"ל קבלת ההשפעה והלימוד באופן שחודר בשכלו ונעשה המציאות (כלי שלם¹¹¹) והתענוג¹¹² שלו, עד ש"אינן¹¹³ לך בן חורין

געוואלד" וכו' — שגם כשיש צורך בענין חל"ב ע' קעח ואילך). וראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ח סכ"ב ואילך (תו"מ חנ"ב ס"ע 290 ואילך). וש"נ.

(109) כתובות קג, ס"ב.

(110) ברכות מ, א. וש"נ.

(111) דובר גם אודות שלילת ענין השבירה* — נפילת הרוח כו', שכשיודעים מה שדורש רבינו הזקן מ"בינוני", באמרו, ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם, ואחרי' כל אדם ימשוך" (תניא רפ"ד), היינו, שתובע זאת מכל אחד, וביחד עם זה, ידוע מאמר רק הלל מפאריטש: "הלואי בינוני" (ראה תו"מ חפ"ג ע' 145. וש"נ), אזי מתעורר "א *

(*) שזהו הלימוד מהסיפור (ראה תו"מ — רשימת היומן ריש ע' שלג. וש"נ) אודות קופסת הסאבאג'ל של כסף שהעניקו חסידים לרבינו הזקן (לאחרי משך זמן של העדר ההרחבה לגמרי בענינים גשמיים, ואז התאספו החסידים (שבצמחם לא היו גבירים...) ורכשו מתנה הנה"ג), שלא רצה להשתמש בה לריח טוב, באמרו: אבר אחד ישנו באדם שאינו בעל תאוה, וגם אותו רוצים להלעיטו תאוה, והפריד את מכסה הקופסא והשתמש בה בתור מראה לכוין מקום התפילין של ראש — שלא שבר הקופסא, אלא רק הוציא את החוט המחבר וכו'.

געוואלד" וכו' — שגם כשיש צורך בענין ד"רוח נשברה גו" (תהלים נא, יט) [ע"י ההתבוננות בענינים שנבחרו בדרוש הידוע הנקרא בשם "דער פרומער ארא" (ראה תו"מ חנ"ה ע' 152. וש"נ), וכיו"ב בכו"כ עבודת'דיקע מאמרים], אין זה באופן של שבירה כו', גם לא שבירה לצורך תיקון, אלא התיקון גופא צ"ל ע"י תיקון דוקא. וכל זה — נוסף לכך שגם בשעה שמתכוונן בענינים הנה"ל, הנה "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא" (זח"ג עה, א), בידעו שענינים הנה"ל אינם המציאות שלו ("דאָס איז ניט ער"), כי אם מה שיצרו אנסו (ראה רמב"ם שבהערה 35). לקח טוב נתתי לכם" (אע"פ שכללות ענין התומ"צ נקרא גם בשם גזירות, כמאמר המכילתא (יתרו כ, ג) "קבלו מלכותי ואח"כ אגזור עליכם גזירות"), והיינו, שנגרש אצלו שזהו דבר טוב שמביא לידי תענוג כו', ולא באופן שעושה זאת בעל-כרחו, שאז יכול להיות רק למשך זמן, אבל לא ישאר בתמידות.

ולהעיר גם מפתגם רבותינו נשיאנו, שרצון פועל בדרך שבירה, ואילו תענוג מושך אליו ((ראה תו"מ — רשימת היומן ע' שנה. וש"נ).

(113) אבות פ"ו מ"ב.

החיתום²⁰ — שמזה נמשך הכח לכל אחד מישראל שעבודתו בכל עניני התומצ" תוכל להיות לא רק באופן של הליכה, אלא באופן של דילוג וקפיצה, שמדלג וקופץ ממעמדו ומצבו כו'.

ועד לדילוג וקפיצה שתהי' בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש — לא ע"ד הרגיל, אלא באופן ש"יעלה הפורץ לפנינו"⁴³, שאז תהי' גם פריצת גדרי הנהגת העולם באופן ד"לא ישבותו", עי"ז ש"נגש חורש בקוצר וגו'"⁹⁹, אע"פ שע"ד הרגיל צ"ל משך זמן של כמה חדשים בין החרישה לקצירה כו'.

ומעין זה מתחיל כבר עתה, שביחס לשית אלפי שנים, ש"יומו של הקב"ה אלף שנה"¹⁰⁰, הרי עתה הוא הזמן של ערב שבת לאחרי חצות¹⁰¹, שאז ישנו הענין ד"טועמי' חיים זכו"¹⁰²,

— "טועמי' דייקא, שפירושו בפשטות שמרגיש את הטעם שבזה (ולא באופן של בליעה, שאז אינו מרגיש את הטעם שבזה, כפי שמצינו להלכה החילוק בין בלע מצה לבלע מרור¹⁰³), והיינו, שאין זה באופן שעושה ולומד כמו גולם ("בולאך"...) ללא הרגש טעם, אלא באופן שמרגיש את הטעם שבזה —

ובזה גופא — כמ"ש רבינו הזקן¹⁰⁴ ש"טוב לטעום מכל תבשיל ותבשיל", כך, שכבר עתה פועל יהודי בעצמו (ועי"ז גם בכל העולם) הענין ד"וגר זאב עם כבש"¹⁰⁵, עי"ז ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁶, שנעשה חדרור ב"דעה את ה'" באופן ד"כמים לים מכסים", שזוהי כל מציאותו, בדוגמת דגים שבים שמציאותם היא מציאות המים (כמבואר בארוכה בכמה דרושים¹⁰⁶).

וזוהי ההוספה מחול על השבת, שממהרת עוד יותר את ה"אחישה"¹⁰⁷ של הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהי' (נוסף על סעודת משיח) גם לימוד תורתו של משיח מפי משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

ומצב שהעבודה דאתמול אינה פועלת על היום, שגם לאחרי שאתמול ניצח את יצרו הרע, לדחות מיד הרהור בלתי-רצוי שנפל במחשבתו, לא די בכך, אלא גם היום צריך להמשיך ולהלחם עמו?!

וגם לאחרי שמסבירים לו הענין ד"מטעמים לשון רבים, שני מיני נחת רוח וכו'", כמבואר בארוכה בתניא³⁹ — עדיין טוען מדוע צריך הוא להיות במעמד ומצב כזה, כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא⁴⁰ בנוגע לעבודת הבינונים, "ליגע לריק ח"ו להלחם כל ימיהם עם היצר, ולא יכלו לו", שלכן צריך "לנחמם בכפליים לתושי' כו'".

ועל זה אומרים לו, שישנו יום אחד בשנה — אחרון של פסח — שבו עומד במעמד ומצב שאין אצלו מציאות של רע [אמנם לא נוטלים ממנו את ענין הבחירה, ואם רוצה, יכול לבחור לעשות היפך השו"ע, ואפילו בפרהסיא וכו', אבל מצד עצמו, הרי הוא במעמד ומצב שאין מציאות של רע], ע"ד המעמד ומצב שיהי' לעתיד לבוא.

וכיון שבאחרון של פסח עומד במעמד ומצב שאין אצלו מציאות של רע — הנה מזה נמשך נתינת כח על כל השנה כולה. וע"ד המבואר בכ"מ⁴¹ בנוגע ליחוד ויחודות, שכאשר ישנו משך זמן ביום שבו עומדים בתנועה של יחוד, הרי זה פועל על כל היום בנוגע לעבודה שבבחי' יחודות. וענין זה מוסיף בעבודתו עידוד ושמחה, ושמחה פורצת גדר⁴², ועד שיעלה הפורץ לפנינו⁴³, דא מלכא משיחא, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ובעגלא דידן.

* * *

ו. דובר בהתוועדות הקודמת⁴⁴ והובא גם במכתב⁴⁵ בנוגע ליצי"מ שהו"ע לידת עם ישראל, כלשון הכתוב ביחזקאל⁴⁶: "יום הולדת אותך" (שמפסוק זה למדים במסכת שבת⁴⁷ כמה ענינים בנוגע ללידת תינוק כפשוטו), וכמו"כ אומר הנביא על יצי"מ: "זכרתי לך חסד נעורייך"⁴⁸, שזוהי תקופת הנעורים (מלשון נער) של עם ישראל⁴⁹ — שמזה מובן שחג הפסח קשור במיוחד עם ענין החינוך של כל ילד בישראל, שצ"ל

(39) פכ"ז. (44)
 (40) פל"ה. (45) הכללי דר"ח ניסן שנה זו (אג"ק חל"ב ע' קסז).
 (41) ראה קונטרס עה"ח פ"ז. (46) טז, ד.
 (42) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. (47) קכט, סע"ב.
 (43) ע"פ מיכה ב, יג. וראה ב"ר פפ"ה, יד. (48) ירמ' ב, ב ובפרש"י.
 (49) אגדת בראשית ספס"ג. (49) ראה גם רד"ק עה"פ.

(99) עמוס ט, יג. וראה תענית ה, א. (104) שם סוסר"ג.
 (100) ב"ר פ"ח, ב. וש"נ. (105) ישעי' יא, ו.
 (101) ראה סה"ש תש"ט ע' 331. וש"נ. (106) ראה סה"מ תרס"ב ס"ע שנא ואילך.
 (102) ראה לקו"ש ח"כ ריש ע' 173. וש"נ. ועוד.
 (103) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה (107) שם ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.
 סכ"ה. וש"נ.

בדוגמת החינוך של כללות עם ישראל (שהרי "אין בכלל אלא מה שבפרט"⁵⁰), וכדברי המשנה⁵¹ "נפש אחת מישראל היא (עולם מלא)". וענין זה שחג הפסח קשור עם ענין החינוך — מודגש בכך שמיד בהתחלת הסדר (עוד לפני "מגיד", סיפור יצי"מ) "מסלקין את הקערה עם המצות כו'", כדי שיתמה התינוק וישאל כו', ומתוך כך יבוא לשאול שאר הדברים (שזהו הטעם בפשטות ע"פ נגלה⁵²), ועד"ז בהמשך הסדר מדגישים ש"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה", וכן בסיום הסדר בנוגע לאפיקומן, כהמנהג בכ"כ קהילות שהילדים חוטפים את האפיקומן, ופודים אותו מהם תמורת איזה מתנה⁵³, וכידוע הסיפור⁵⁴ אודות בתו הבכירה של אדמו"ר מהר"ש שפעם חטפה האפיקומן שלו (אלא שאח"כ הפסיקו זאת, מאיזה טעם שיהי').

ומזה מובן גם בנוגע לימים האחרונים של חג הפסח, הן שביעי של פסח שענינו קריעת ים סוף, והן אחרון של פסח שקשור עם הגאולה העתידה — שלהיותם סיום וחותרם חג הפסח שקשור עם ענין החינוך, קשורים גם הם עם ענין החינוך.

ז. והענין בזה:

מצינו במאמרי רז"ל בכ"מ שכאשר רוצים להדגיש גודל הנס שבדבר מסויים אומרים הלשון "קשה כקריעת ים סוף"⁵⁵, והיינו, שאע"פ שלפנ"ז היו כבר נסים גדולים, ועד לענין ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם"⁵⁶, מ"מ, לא נאמר בהם הלשון "קשה", כי אם בנוגע לקריעת ים סוף דוקא, שמזה מובן גודל הפלאות הנס דקרי"ס⁵⁷ שאירע בשביעי של פסח (שלכן הוא מיוחד מכל שאר ימי השנה, כולל גם שאר ימי הפסח, אפילו יום ולילה הראשון).

וענין זה נוגע גם לענין החינוך — שמיד בהתחלת החינוך מספרים לילד (גם) אודות עניני נסים, עד לנס הכי גדול — קריעת ים סוף.

וכידוע הסיפור⁵⁸ שפעם נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר אל המלמד שלמד עם בנותיו, וראה שחוכך בדעתו אם ללמוד עמהן ולספר להם עניני נסים

(50) עירובין כח, א. ועוד.
 (51) סנהדרין לו, טע"א.
 (52) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג
 (53) סל"ח. וש"נ.
 (54) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (55) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (56) נוסח הגש"פ.
 (57) נזכר גם המבואר בתניא שעהיחודה"א
 (58) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (59) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (60) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (61) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (62) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (63) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (64) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (65) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (66) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (67) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (68) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (69) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.
 (70) ראה גם תו"מ ח"פ ע' 39.

והרי ישנם כו"כ הסברות בנוגע להדגשת חלק הטוב שבכל אחד מישראל, אפילו בשעה שמדובר אודות "בריות בעלמא" (כלשון רבינו הזקן⁸⁷), שמעלתם היחידה היא שהם בריות של הקב"ה — שזוהי מעלה נפלאה, וכמודגש גם בסיפור הגמרא⁸⁸ "לך ואמור לאומן שעשאני וכו'", והרי בגמרא אין סיפורים בעלמא, אלא זוהי הוראה — שכאשר פוגשים ברי' בעלמא, צריך לידע שיש לו המעלה שנברא ע"י הקב"ה⁸⁹, "נצר מטעי מעשה ידי"⁹⁰, וסוכ"ס יהי' במעמד ומצב ד"להתפאר"⁹⁰, כיון ש"לא ידח ממנו נדח"⁹¹, אלא שהוא יכול לסייע שיהי' הדבר שעה אחת קודם.

יב. וכאמור לעיל שהנתינת כח לזה היא מאחרון של פסח, ובפרט מסעודת משיח, שבה מודגש ענין הגאולה העתידה בגלוי יותר מאשר בהפטרות היום, שהיא רק בדיבור, שהוא מעשה זוטא⁹², ואילו בסעודת משיח הרי זה נמשך במעשה רבה של אכילה ושתי', שנעשה דם ובשר כבשרו (עוד יותר מאשר ענין של תורה וכיו"ב, שיש צורך בעבודה גדולה שיהי' באופן ד"תורתך בתוך מעי"⁹³), והיינו, שנוסף על אכילת "שמורה", כדאיתא בהמשך וככה⁹⁴ שזוהי אכילה שיש בה בחי' מהות אלקות ("מ'עסט אלקות"), יש בזה המעלה של סעודת משיח, היינו, שקשור עם בחי' האלקות כפי שיהי' לאחרי ביאת משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד⁹⁵ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", וכידוע הדיוק בזה⁹⁶ שלא נאמר "וראו עיני בשר", אלא "וראו כל בשר", שהבשר בעצמו יראה ש"פי ה' דיבר".

ומאחרון של פסח הרי זה נמשך על כל השנה כולה, כמו כללות ענין הפסח שנמשך תמיד, שלכן לא הכניס רבינו הזקן בנוסח ההגדה "חסל סידור פסח", כיון שחג הפסח אינו מסתיים, אלא נמשך תמיד⁹⁷.

ועד"ז בנוגע לכללות ענינו של חג הפסח שהו"ע הדילוג, כפירוש רש"י⁹⁸ "ופסח .. ודלג", שענין זה ישנו בכל שמונת ימי הפסח, ועאכו"כ וביתר שאת וביתר עוז בסיום וחותרם חג הפסח, ש"הכל הולך אחר

(87) תניא פל"ב.
 (88) תענית כ, ריש ע"ב.
 (89) ראה גם שיחת אחש"פ תשל"ד סכ"ו ואילך.
 (90) תו"מ חז"ו ס"ע 72 ואילך. וש"נ.
 (91) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
 (92) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת (סה"ש תש"ג ע' 75) — נעתק בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים בסופה (ע' נ).
 (93) תהלים מ, ט. וראה תניא פ"ה.
 (94) תרל"ז — פ"ס (סה"מ שם ע' תקלד).
 (95) ישע"י מ, ה.
 (96) ראה לקו"ש חט"ו ע' 44. וש"נ.
 (97) שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ג סמ"ז
 (98) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת (סה"ש תש"ג ע' 75) — נעתק בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים בסופה (ע' נ).
 (99) סנהדרין סה, א. וש"נ.
 (100) בא יב, כג.

ברוגז מהקושיות ששואל הילד, או מזה שנדמה לו (או אפילו שכך הוא באמת) שהילד לא הגיע לדרגא שיכול להגיע אלי, לא תהי' ההתחלה באופן של רוגזה אפילו בשביל ענין של סור מרע, כי אם באופן שמעמיד פנים של רוגז ("למירמא אימתא אינשי ביתו"⁸¹), אבל בפנימיותו אינו במצב של רוגזה, והעיקר — שתמיד צ"ל תחילה "ימין מקרבת", ורק לאח"ז "שמאל דוחה"⁸².

יא. ועד"ז בנוגע לחינוך של קטנים בידיעות, שעם היותם גדולים בשנים, הרי הם קטנים בנוגע לענין שיקבלו ברגע שלאח"ז, שלגביו הרי הוא תלמיד ומקבל (עד שיגיע למעמד ומצב שזוהי הנהגה שלו, שנקראת על שמו):

כשצריך להביא להם ענין מסויים שבו זקוקים לחינוך — יכולה להיות הגישה לזה באופן שמתחילים להרעיש בענין של היפך הברכה, והיפך הג"ע וכו';

אבל יש דרך נוספת — להתחיל בגדלות הא"ל, ולהסביר שיש בו "חלק אלקה ממעל ממש"⁸³, שמחי' את נפשו הבהמית ועי"ז גם את גופו, ומזה נמשך גם בחלקו בעולם כו', ורק לאח"ז מוסיף בענין של "שמאל דוחה" — רק ביד שמאל שהיא יד כהה⁸⁴ — בעינים של שפלות האדם וכו', כדי להבטיח את הענין של "סור מרע".

וענין זה גופא צ"ל באופן של חיוב דוקא — כהוראה מסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁸⁵ אודות החסיד של רבינו הזקן ר"מ ליעפלער, שבהיותו דר בפטרבורג (כפי שהיתה נקראת אז), עיר שבנוגע לעניני יראת שמים היו "אנשים בה מעט"⁸⁶, התנהג באופן הראוי לחסיד של רבינו הזקן, שכאשר שאלו אותו כיצד עמד בנסיונות שהיו שם, השיב, שהי' זה מצד גאוה: בשעה שבא לידי נסיון, עשה חשבון שלהיותו חסיד של רבינו הזקן, שתופס מקום חשוב בנוגע לחסידים וחסידות וכו', לא יתכן שלא יעמוד בנסיון!...

והענין בזה — שכאשר נגשים לפעול על הזולת באופן של "שמאל דוחה", אזי יש ספק אם יפעלו עליו משהו, ואם לא פעלו עליו, נמצא שרק ציערו יהודי!... משא"כ בשעה שמדגישים את החלק הטוב שבו.

(81) שבת קה, ב. וראה ה' ת"ת לאדה"ז
בסופן. וש"נ.

(82) ראה לקו"ש ח"ז (דלקמן בפנים
וראה גם תו"מ חפ"ד ע' 289. וש"נ.

(83) ס"ג ס"ע 73 ואילך.
(84) לשון הכתוב — קהלת ט, יד.

(85) ראה בית רבי ח"א פכ"ו (עד, א).

(86) נח ח, כב.

וכו', באמרו, שלכאורה צריך ללמוד תחילה ענינים שהם ע"פ טבע, מנהגו של עולם, ולבאר להם שיש בעה"ב לבירה זו, ולכן צריך לקיים תומ"צ, ורק אח"כ יספרו להם אודות עניני נסים שלמעלה מהטבע, כי אם יספרו להם מיד עניני נסים, הרי כיון שמקשרים זאת עם קיום התומ"צ, הרי זה יפעל אצלם ענין של בלבול — ואמר לו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאדרבה: הסדר הוא שמיד בהתחלת החינוך צריך לספר לילדים אודות עניני נסים, עד לנס הכי גדול דקרי"ס, ולומר להם שגם עכשיו שייך ענין הנסים, ואדרבה: שהילד ישאל למה לא רואים נסים, ואז יענו ויסבירו לו כו'.

ואין להתפעל ממי שמרעיש שאין לבלבל קטן שהגיע לחינוך בעניני נסים, בה בשעה ש"אותותינו לא ראינו"⁵⁹, אלא יש לחנך את הילדים בב' האופנים שמהם יכולים לידע גדולת הבורא (כמבואר בעקידה⁶⁰), הן מהנהגת הטבע באופן ד"לא ישבותו"⁶¹, שבוזה ניכר הענין ד"אני ה' לא שנית"⁶², והן מהנהגה נסית שלמעלה מדרך הטבע.

ואין להמתין לזמנים מיוחדים דוקא שבהם יספרו לילדים אודות עניני נסים (לאחרי שמבארים להם תחילה את הענין של הנהגה טבעית), אלא יש ללמוד עמהם על הסדר ש"תורה צוה לנו משה גו"⁶³, כולל גם הנס הכי גדול דקרי"ס, שיש ללמדו מתוך "שטורעם" כו'.

וזוהי השייכות של שביעי של פסח לענין החינוך, הן בנוגע לקטנים וקטנות בשנים, והן בנוגע לקטנים וקטנות בידיעת והסברת האמת — שצריכה להיות הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד אודות הנהגה נסית שלמעלה מדרך הטבע.

וענין זה צריך להיות באופן של לימוד שמביא לידי מעשה⁶⁴ — להסביר לילד, שכיון שזה עתה למד אודות קרי"ס, אין לו להתיירא מזה שדורשים ממנו התמדה בלימוד התורה והידור בקיום מצוה באופן שלא בערך, ולחשוב שבמעמדו ומצבו עתה אינו שייך לזה, וצריך להמתין עד שיתבגר וכו' — כיון שיש לו נתינת כח מהענין של קרי"ס שאודותיו למד זה עתה, שענינו הנהגה נסית שהיא שלא בערך להנהגה טבעית, שצריך להמשיכה בהנהגתו במעשה בפועל, ומתוך שמחה — אווירה של יו"ט שענינו "מועדים לשמחה" — וטוב לכב.

ח. וזוהי גם הוראה לאלו ששייכים להנהגה בקו של זבולון:

(59) תהלים עד, ט.
(60) פ' בא (שער לח).
(61) נח ח, כב.
(62) מלאכי ג, ו.
(63) ברכה לג, ד.
(64) קידושין מ, ב. וש"נ.

מצד הרגילות במשך כמה זמן בענין ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ"⁶⁵, במשאו ומתנו באמונה כפשוטו, ב"ששת ימים תעשה מלאכה"⁶⁶ — קשה להם לדלג ("ארויסשפרינגען") מהנהגה הטבעית, "מארצך וממולדתך ומבית אביך"⁶⁷, הן בנוגע לנתינת צדקה, והן בנוגע לקביעות עתים לתורה, ובנוגע להפצה וכיו"ב, ועד שאצלם קשה הדבר יותר מאשר אצל ילדים, כיון שאצלם הרי זה באופן שהרגל נעשה טבע (עכ"פ טבע שני)⁶⁸. ועל זה אומרים, שגם ליהודי שנמצא במעמד ומצב כזה, יש בשביעי של פסח הוראה ונתינת כח וסיוע מיוחד שיוכל להתחיל לדלג גם ביום חול רגיל ("אינמיטן אַ מיטוואָך"):

לכאורה יכול לחשוב שענין הדילוג שייך רק לזמנים מיוחדים, כמו בחג הפסח, שאז הי' הענין ד"מדלג על ההרים"⁶⁹; אבל שביום חול רגיל יסיים את כל עניניו וילך להתפלל מנחה, או לעסוק בלימוד התורה, בה בשעה שעד עכשיו עסק ב"מנהג דרך ארץ" ע"פ תורה — הנה אע"פ שיודע ש"מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה"⁷⁰, הרי זה דבר הקשה.

ועל זה אומרים לו, שברור הדבר שיש לו כח על זה, שהרי בודאי אין זה קשה יותר מקרי"ס, ובקרי"ס גם הוא עשה זאת!

— מה שאומרים ש"בקרי"ס גם הוא עשה זאת", הרי זה ע"פ המבואר בהמשך וככה, שיש שם דבר פלא: מבואר שם⁷¹ שהענין דקרי"ס הי' בזכות יעקב, שאמר "כי במקלי עברתי את הירדן"⁷², וזהו גם מ"ש במשה "ואתה הרם את מטך גו' על הים ובקעהו"⁷³ (וכפי שמבאר שם ששניהם אמת, כיון שיעקב מלבר ומשה מלגאו)⁷⁴, ומוסיף בפשטות⁷⁵: "והנה באמת יוכל כל אדם לבוא לבחי' זו", והיינו, שכשם שיעקב בקע את הים, כן הוא בכחו של כל אדם!

ט. ובנוגע להוראה הנ"ל, ששייכת הן לקטן והן לגדול — יש מעלה בכל אחד מהם, שיש בזה מה שאין בזה:

המעלה אצל גדול היא — שאצלו שייך ענין ההסברה בהרחבה

(65) ברכות לה, ב. (70) ראה מכילתא ופרש"י בא יב, יז.
 (66) ויקהל לה, ב. אמור כג, ג. פרש"י מגילה ו, סע"ב.
 (67) ר"פ לך לך. (71) פקט"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרפח ואילך).
 (68) ראה שבילי אמונה נ"ד ש"ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספ"ד. פט"ו (כא, א). פמ"ד (סג, ב).
 (69) פמ"ד (סג, ב). (72) וישלח לב, יא (ובפרש"י).
 (73) בשלח יד, טז.
 (74) ראה תקו"ז תי"ג (כט, א).
 (75) שם רפקי"ט (ריש ע' תרפח).

כו', דכיון שיש אצלו ענין ההתחכמות בסברות שכליות שמשמש בהם למשאו ומתנו, יכולים להסביר לו ענין הנ"ל בכמה אופנים; משא"כ קטן שאי אפשר ליתן לו כל ההסברות, אלא צריך למצוא את האותיות המתאימות שיוכל להבין זאת.

אבל לאידך גיסא, יש גם מעלה בנוגע לקטן — מצד התמימות שלו, ומצד זה שאינו רגיל בהנהגה טבעית, שהרי בכל יום ניתוסף אצלו ענינים חדשים שלא ידע אודותם, וכפי שרואים בפועל בהנהגת הקטן, שבנוגע לכל דבר חוקר ודורש ושואל מה זאת וכו', ולכן נקל יותר לפעול אצלו ענין של הנהגה נסית מכמו אצל מי שההרגל דעולם כמנהגו נוהג נעשה אצלו טבע.

י. ועד"ז בנוגע לענינו של אחרון של פסח, שקשור עם משיח צדקנו והגאולה העתידה — יש לו שייכות מיוחדת לענין החינוך, ובמיוחד לחינוך קטנים וקטנות:

כדי שתהי' ההתפתחות של הילד באופן הכי נעלה לנצל את כל כחותיו במילואם וכו', הנה אע"פ שצ"ל הענין ד"שמאל דוחה"⁷⁶, ע"י הענינים ד"מוסר אביך" ו"תורת אמך"⁷⁷, מ"מ, מצינו בספר חסידים⁷⁸ (ועוד ספרים) כו"כ אוהרות שלא להפחיד ילד, וכיו"ב בכמה ענינים שגורמים לכיווץ כו', מלבד מה שמוכרח מצד הענין ד"מוסר אביך", ואילו ההתחלה והעיקר היא ההנהגה באופן של "ימין מקרבת", כך, שהילד יהי' בתנועה של שמחה והרחבה כו'.

וענין זה (שבעיקר צ"ל "ימין מקרבת"⁷⁶) הוא בהדגשה ובגילוי באחרון של פסח — שזהו יום שבו אין צורך בענין של מוסר לפעול "סור מרע", להיותו מעין ודוגמת המעמד ומצב שיהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כמבואר באגה"ק⁷⁹ שכיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא יהי' צורך בענין הבריורים כו', אלא יהיו רק עליות "מחיל אל חיל"⁸⁰ בקדושה גופא. — גם אז יהי' אמנם הענין של רצוא ושוב, מטי ולא מטי, ועד לענין של כיווץ והתפשטות, אבל לא יהי' צורך בענין דיראת העונש וכיו"ב.

ומזה יש נתינת כח לכל השנה — שגם כאשר לפעמים מתעורר

(76) סוטה מז, א. וש"נ. (77) משלי א, ח. וש"נ.
 (78) ראה סתע"ט. סתק"ט. וראה גם (79) סוסכ"ז (קמה, א).
 (80) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק שר"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גו"נ סי"ב. בסופן.